

«کتابخانه، قلبِ تپنده‌ی

مدرسه»

ترویج کتابخوانی در مدرسه (نکات و

فعالیت‌ها)

کانون «ترویج کتاب و کتاب‌خوانی مهر»

کتاب برای زندگی، کتاب برای تغییر

آن چه در این متن می‌خوانیم:

- ۴ مقدمه: اهمیت ترغیب به مطالعه
- ۵ ایجاد عادت به مطالعه در مدارس
- ۶ الف- برنامه در خلال دروس
- ۷ ب- برنامه‌ی خاص مطالعه
- ۷ مراحل ایجاد کتابخانه
- ۷ کتابخانه‌ی کلاس
- ۸ کتابخانه‌ی مرکزی
- ۸ آشنا کردن دانش‌آموزان با کتابخانه
- ۹ آماده‌سازی کتاب‌ها و کتابخانه
- ۹ ۱۲ نکته‌ی کاربردی برای ترویجگران کتابخوانی
- ۱۱ ۲۰ فعالیت برای تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به مطالعه
- ۱۱ ۱- معرفی کتاب
- ۱۲ ۲- استفاده از کتاب در برنامه‌ی درسی
- ۱۲ ۳- کمک گرفتن از دانش‌آموزان در معرفی کتاب
- ۱۳ ۴- تهیه‌ی کارت کتابخوانی
- ۱۴ ۵- مقایسه‌ی کتاب‌ها
- ۱۴ ۶- کتابخوانی در گروه
- ۱۴ ۷- کتابخوانی و برگزاری نمایشگاه‌های مختلف
- ۱۴ انواع نمایشگاه‌های کتاب
- ۱۴ نمایشگاه کلاس
- ۱۴ نمایشگاه موضوعی
- ۱۵ نمایشگاه کتاب‌های اهدایی
- ۱۵ نمایشگاه کاردستی و نقاشی
- ۱۵ ۸- کتاب‌خوانی و اجرای نمایش

- ۹- کتاب و مناسبت‌ها..... ۱۵
- ۱۰- گردش و استفاده از کتاب‌ها..... ۱۶
- ۱۱- بازدید از کتابخانه‌ی عمومی..... ۱۶
- ۱۲- کتاب و نوشتن انشاء و داستان ۱۶
- ۱۳- برگزاری کلاس درس در کتابخانه ۱۶
- ۱۴- کتاب و تهیه‌ی روزنامه‌دیواری ۱۸
- تهیه‌ی روزنامه‌دیواری برای معرفی یک کتاب..... ۱۸
- تهیه‌ی روزنامه‌دیواری بر اساس یک موضوع ۱۸
- ۱۵- کتاب و برگزاری مسابقات ۱۸
- ۱۶- تهیه‌ی کتاب مشترک کلاسی ۱۸
- ۱۷- اشتراک مجله ۱۹
- ۱۸- تهیه‌ی کتاب صوتی ۱۹
- ۱۹- کتاب و دانش‌آموزانی که در موقعیت‌های بحرانی قرار دارند ۱۹
- ۲۰- هدیه‌دادن کتاب ۱۹
- منابع ۲۰

تجربه‌ای از آن سوی دنیا

در نخستین روز از یک سال تحصیلی، تمام معلمان یک مدرسه یادداشت زیر را از مدیر دریافت کردند:

«معلم گرامی، من بازمانده‌ی یک بازداشتگاه جنگی هستم. چشمان من چیزی را دید که دیگر هیچ انسانی نباید شاهد آن باشد: اتاق‌های گازی که مهندسان متخصص آن‌ها را [برای نسل‌کشی] ساخته بودند؛ کودکانی که پزشکان تحصیل کرده [با انگیزه‌های نژادپرستانه] آن‌ها را مسموم می‌کردند؛ نوزادانی که پرستارهای آموزش‌دیده آن‌ها را می‌کشتند؛ زنان و اطفالی که فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و دبیرستان‌ها آن‌ها را تیرباران می‌کردند و می‌سوزاندند.

از این رو، من نسبت به تعلیم و تربیت بدگمانم. تقاضا دارم به دانش‌آموزان کمک کنید تا انسان بار بیایند. کوشش‌های شما هرگز نباید باعث پدید آمدن هیولاهای تحصیل‌کرده و متخصص بشود. خواندن و نوشتن و ریاضیات تنها زمانی مهم هستند که در جهت انسان‌تر ساختن بچه‌های ما به کار روند.»

از کتاب «روابط معلم و دانش‌آموز»، نوشته‌ی «هایم گینات»

مقدمه: اهمیتِ ترغیب به مطالعه

هنوز هم صدای بعضی معلم‌های قدیمی در گوشم می‌پیچد که با شور و حرارت فریاد می‌زدند: «عبارت آموزش و پرورش» درست نیست. بلکه باید گفت: «پرورش و آموزش!» زیرا پرورش مقدم بر آموزش است. باید اول به تربیت پرداخت، بعد به سراغ تعلیم رفت. وگرنه همین دانش، اگر در دست ناهل قرار بگیرد، تیغ آخته‌ای است در دست زنگی مست...

آن روزها فکر می‌کردم این حرف‌ها، ایراد و بهانه‌های چند معلم پیر و خسته است که از برقراری ارتباط با شاگردان‌شان عاجز مانده‌اند وگرنه هر کسی می‌داند که آموزش و پرورش یا تعلیم و تربیت، هر کدام دو مفهوم مکمل و در عین حال لازم و ملزوم یکدیگر هستند. یعنی آموزش بدون پرورش یا تربیت بدون تعلیم، فرآیندی است ابتر و بی‌سرانجام.

اما انگار...

حالا می‌فهمم که آن معلم‌های پیر و خسته، از امروز ما می‌ترسیدند. امروزی که آموزش سالار گشته و پرورش زیر پیکر عظیم او له شده است. امروز پرورش برای ما واژه‌ای است که معمولاً به دنبال آموزش می‌آید تا همان ترکیب قدیمی را برایمان حفظ کند. امروز مدارس خوب، با تعداد قبولی‌های کنکورشان شناخته می‌شوند، نه با تعداد بچه‌های پر نشاط و پرامیدی که با عشق و ایمان، برای رسیدن به روزهای بهتر با هم همکاری (و نه رقابت) می‌کنند.

امروز فرزندان‌مان زیر خط فقر تربیتی زندگی می‌کنند و ما معلمان هم که این روزها، خود و شاگردانمان گرفتار جزوه‌ها و تست‌های جور و واجور شده‌ایم، آرزو می‌کنیم ای کاش شرط قبولی در تمام این امتحانات، خوش‌خلقی و خوش‌رفتاری شاگردان‌مان بود: «... خیلی وقت‌ها نوبت را رعایت نمی‌کنند، هم‌دیگر را هل می‌دهند، به هم فحش می‌دهند، علیه یک‌دیگر دست به یکی می‌کنند، حرمت کسی را نگاه نمی‌دارند، به حرف کسی بها نمی‌دهند...»

گاهی اوقات در ملاقات‌های عمومی که با اولیای شاگردانم دارم، این سؤال را از آن‌ها می‌پرسم: «به نظر شما مهم‌ترین چیزی که فرزندان‌تان باید یاد بگیرند چیست؟» و جواب‌ها - که همیشه هم یکسان است - شنیدنی است: «اعتماد به نفس، شجاعت، مهربانی، شوخ‌طبعی، احترام به خود و دیگران، شادمانی و نشاط، ایمان، خوش‌بینی، عشق به هم‌نوع، توانایی همدردی با دیگران، مدیریت احساسات، امید به زندگی، عزت‌نفس، گذشت، بردباری و ...»

شک ندارم که همه‌ی این پدر و مادرها آرزو دارند فرزندان‌شان مدارج بالای تحصیلی را کسب کنند، ولی وقتی در جواب‌هاشان هیچ اشاره‌ای به آن نمی‌کنند، یعنی آن‌ها هم درک کرده‌اند که رشد روحی و اخلاقی فرزندان‌شان از طریق یادگیری مهارت‌های زندگی در اولویت قرار دارد. آن‌ها دریافته‌اند که یک آدم - هر چه قدر هم که تحصیل کرده باشد - اگر ویژگی‌های ذکر شده را نداشته باشد، نه خودش از زندگی بهره‌ای می‌برد و نه دیگران را بهره‌مند می‌سازد. واقعیت این است که آموزش و پرورش، حقیقتاً لازم و ملزوم یکدیگراند و آموزش مهارت‌های زندگی - چه فردی و چه اجتماعی - به اندازه‌ی آموزش مهارت‌های تحصیلی اهمیت دارد، ولی اگر قرار بود فقط یکی را برای آموزش به دانش‌آموزان مان انتخاب کنیم، باید مهارت‌های زندگی (یعنی پرورش) را انتخاب می‌کردیم. آخر چه چیزی به اندازه‌ی این مهارت‌ها در خوشبختی یک انسان دخالت دارد؟

از کتاب «تربیت سالم در مدرسه» نوشته‌ی «جین نلسن»

زندگی حتی در کوچک‌ترین ابعاد خود، برانگیزنده‌ی پرسش‌های متعددی است؛ سلامت، پول، شغل، رابطه‌ی عاطفی، دوستی، تنهایی، مرگ و هر ریز و درشت دیگر واقعیت، سؤال‌ها و مسأله‌هایی پیش روی ما می‌گذارند. پاسخ به این سؤالات و پیگیری این مسأله‌ها، نیازمند دانش و آگاهی است و کتابخوانی یکی از مسیرهای مهم کسب آگاهی.

اما اکنون این پرسش مطرح است که ما به عنوان یک معلم و با تمام مشغله‌هایی که داریم، چگونه می‌توانیم دانش‌آموزان مان را به داشتن چنین زندگی‌ای دعوت کنیم؟

کتابخوانی باید هم چون «پاسخی برای پرسش‌های زندگی» باشد. به عبارت ساده‌تر، ما ابتدا باید زندگی را جدی بگیریم و پرسش‌ها، دردها و خواسته‌های خود و دانش‌آموزان مان در دل زندگی را شناسایی کنیم و کتاب‌ها را برای پاسخ به این پرسش‌ها و خواسته‌ها بخوانیم. انسان با خواندن قصه‌ها وارد دنیای شخصیت‌های داستان می‌شود و با آن‌ها به تجربه کردن می‌پردازد. به این ترتیب کتاب، ما را در شناخت خود و یادآوری و تحقق ارزش‌ها یاری می‌کند. اما اکنون این پرسش مطرح است که ما به عنوان یک معلم و با تمام مشغله‌هایی که داریم، چگونه می‌توانیم دانش‌آموزان مان را به داشتن چنین زندگی‌ای دعوت کنیم؟

هدف ما در این متن این است که نشان دهیم چگونه معلمان و دانش‌آموزان می‌توانند با کمک یکدیگر محیطی بسازند که در آن هم پرورش عزت نفس در نظر باشد و هم آموزش مطالب درسی.

ایجاد عادت به مطالعه در مدارس

پژوهش‌های اخیر در زمینه‌ی تعلیم و تربیت ثابت کرده‌است که عادت به مطالعه یک امر اکتسابی است. یعنی همانطور که یک کودک، خواندن و نوشتن و حساب کردن را یاد می‌گیرد، می‌تواند مطالعه را هم یاد بگیرد. پس باید مطالعه را به او آموخت و او را به مطالعه عادت داد. آیا می‌توان فرض کرد که در همه‌ی جامعه‌ها خانواده می‌تواند در ایجاد عادت به مطالعه در کودکان نقش فعال داشته باشد؟

اگر چه این فرض را می‌شود در مورد جوامعی که والدین کودکان، تحصیل کرده و اهل مطالعه هستند قبول کرد، ولی در جوامعی که اکثریت مردم به مسأله‌ی خواندن توجهی ندارند و یا حتی سواد خواندن ندارند چگونه باید عادت به مطالعه را در کودکان ایجاد کرد؟

در این حالت است که وظیفه‌ی مدرسه سنگین‌تر می‌شود؛ یعنی مدرسه باید از صفر شروع کند.

شاید عده‌ای تصور کنند که این تنها یک امر تفتنی است و وظیفه‌ای برای مدرسه ایجاد نمی‌کند. پس لزومی ندارد که در برنامه‌ی درسی مدرسه به آن توجه شود. ولی این پندار درست نیست. مدرسه مسئول است که در ایجاد عادت به مطالعه، وظیفه‌ای مستقیم و نظام‌یافته به عهده گیرد.

برای این که این وظیفه را نظام‌یافته و برنامه‌ریزی شده توضیح دهیم، به دو برنامه اشاره می‌کنیم: برنامه در خلال دروس و برنامه‌ی خاص مطالعه.

الف- برنامه در خلال دروس

برنامه در خلال دروس برای ایجاد عادت به مطالعه از این طریق است که معلم مطالعه را وسیله‌ای برای افزایش آگاهی و مهارت در زمینه‌ی دروس گوناگون به کودک معرفی کند تا کودک به مطالعه ترغیب شود.

برای مثال معلم زمانی که یک بخش از علوم را تدریس می‌کند، دو کتاب مناسب و مربوط به این بخش از علوم را به کلاس می‌برد و پس از تدریس این دو کتاب را معرفی می‌کند. سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد این کتاب‌ها را مطالعه کنند و درباره آن‌ها در کلاس صحبت کنند. این روش که قسمت کوچکی (حداکثر ده دقیقه در هفته) از برنامه‌ی درسی را اشغال می‌کند، به کودکان یاد می‌دهد که چگونه از کتاب‌های غیردرسی و جنبی برای بهتر یاد گرفتن درس‌ها استفاده کنند.

معلم می‌تواند کارت‌های کوچکی در

زمینه‌ی هر یک از دروس تهیه کند و در

آن‌ها نام مفاهیمی را که در هر درس

مطرح می‌شود بنویسد. بعد به کتابخانه

برود و منابع و مآخذی را که به طرح این

مفاهیم پرداخته‌اند بیابد و مطالعه کند و

از میان آن‌ها کتاب‌هایی را که (با توجه

به سطح درک دانش‌آموزان) مناسب‌تر

هستند را انتخاب کند و نام آن‌ها را در

مقابل مفاهیم مربوط به کارت‌ها بنویسد. با این کار راحت‌تر می‌تواند منابع موجود را در حین تدریس به دانش‌آموزان معرفی کند.

معلم معمولاً یک جلسه درس می‌دهد و جلسه‌ی بعد آن درس را سؤال می‌کند، برای این که ببیند دانش‌آموزان درس‌شان را حاضر کرده‌اند یا نه، معلم می‌تواند به جای پرسش، جلسه را به یک بحث عمومی یا یک گزارش کوتاه (در ارتباط با درس جلسه‌ی قبل) توسط یکی از شاگردان همان کلاس شروع کند. با این کار شوق و ذوق دانش‌آموزان به یادگیری خیلی بیش‌تر می‌شود و بی‌آن که معلم و دانش‌آموزان از پرسش‌های تکراری احساس خستگی کنند، دانش‌آموزان کاملاً به مسائل اصلی درس مسلط می‌شوند.

ب- برنامه‌ی خاص مطالعه

در این برنامه، معلم زمان‌هایی از هفته را به طور خاص به کتابخوانی در کلاس اختصاص می‌دهد. کتاب‌ها متناسب با سن دانش‌آموزان انتخاب و معرفی می‌شوند. برای این برنامه، فعالیت‌های متنوعی همراه با کتابخوانی انجام می‌شود که در این متن به معرفی این فعالیت‌ها می‌پردازیم. قبل از معرفی فعالیت‌هایی برای تشویق کودکان به مطالعه، به بیان نکاتی پیرامون راه‌اندازی کتابخانه در مدرسه می‌پردازیم.

مراحل ایجاد کتابخانه

در آغاز باید بدانیم چه نوع کتابخانه‌ای می‌خواهیم؟ یک کتابخانه‌ی مرکزی؟ کتابخانه‌ی کلاسی؟ کدام یک بهتر می‌تواند پاسخگوی نیازهای ما باشد؟

کتابخانه‌ی کلاس

- کتابخانه‌ی کلاس به دانش‌آموزان امکان می‌دهد به کتاب‌ها نزدیک باشند، با آن‌ها رابطه‌ی مستقیم داشته باشند و هر زمان که کارشان تمام شد، مثلاً تکلیف‌شان را انجام دادند، آزادانه نزدیک قفسه‌ی کتاب بروند و کتاب مورد نظر خود را بردارند و آن را مطالعه کنند.

- وجود کتابخانه‌ی کلاسی، معرفی کتاب‌ها و استفاده از آن‌ها را برای معلمان و دانش‌آموزان تسهیل می‌کند.

- در هر کلاس با توجه به رده‌ی سنی دانش‌آموزان و نیازهای آن‌ها می‌توان کتابخانه‌ای شامل کتاب‌های درسی و غیردرسی داشت.

- در کتابخانه‌ی کلاسی حتماً باید تعدادی کتاب مرجع مثل لغت‌نامه، تقویم، اطلس، دائرةالمعارف و ... وجود داشته باشد و بایستی طرز استفاده از این کتب را به دانش‌آموزان آموزش داد.

- معلمان می‌توانند با مراجعه‌ی مستمر و روزمره به این کتاب‌ها، الگوی خوبی برای دانش‌آموزان باشند و عادت استفاده از کتاب‌های مرجع را در دانش‌آموزان تقویت کنند.

- می‌توان به صورت هفتگی یا ماهیانه کتاب‌های مناسب (متناسب با موضوعات درسی یا مناسبت‌های آن ماه را در کتابخانه‌ی کلاس قرار داد و برای استفاده از آن‌ها برنامه‌ریزی کرد. مثلاً

یک ربع آخر کلاس را به مطالعه‌ی کتاب‌ها اختصاص داد یا در طرح درس‌ها فعالیت‌های فردی یا گروهی قرار داد که برای انجام آن در حین کلاس، بچه‌ها بتوانند از کتاب‌ها استفاده کنند و ...

کتابخانه‌ی مرکزی

دانش‌آموزان باید برای دسترسی به کتاب، به کتابخانه بیایند و کتاب مورد نظر را پیدا کنند. به دلیل اینکه این رفت و آمد نیازمند صرف وقت است باید ساعتی خاص را برای رفت‌وآمد و بررسی کتاب‌ها در نظر گرفت.

حتی اگر مدرسه‌ی شما کتابخانه ندارد این متن می‌تواند برای تان مفید باشد، چرا که در مدرسه‌های فاقد محیط کتابخانه می‌توان از کمد‌های مخصوص کتابخانه در راهرو مدرسه استفاده کرد. می‌توان برای هر پایه‌ی تحصیلی، یک کمد کتابخانه تهیه کرد که حاوی کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان باشد و برای هر کمد دو نفر دانش‌آموز را به عنوان مسئول کتابخانه انتخاب نمود.

یادم هست که در سال ۱۳۳۹ از دانش‌آموزان خواستیم هر سؤالی که داشتند را روی یک کاغذ بنویسند و در صندوقی بیاندازند. این سؤال‌ها را جمع‌آوری و طبقه‌بندی کردیم. بعد سعی کردیم آن دسته از کتاب‌هایی که می‌توانستند جواب این سؤال‌ها را بدهند پیدا کنیم. نتیجه‌ی این جست‌وجو چیزی جز «کمبود» در اکثر زمینه‌ها نبود.

به محض این‌که امتحانات خردادماه تمام شد، کلاس‌ها را خالی کردیم. نقشه‌ها و عکس‌ها را از روی دیوارها برداشتیم. سؤال‌های دانش‌آموزان را در کلاس‌های مختلف قرار دادیم. و به این ترتیب نمایشگاهی از سؤال‌ها تشکیل شد. گاهی نیز کتاب‌هایی را که به یک زمینه خاص مربوط می‌شدند به نمایش می‌گذاشتیم.

برای دیدن نمایشگاه از اولیاء بچه‌ها و افرادی که می‌توانستند در رفع کمبود کتاب مؤثر باشند دعوت کردیم. و اینگونه با کمک دیگران توانستیم کتابخانه‌ی مدرسه را تجهیز کنیم.

برگرفته از کتاب «کتابخانه‌ی آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه» نوشته‌ی «توران میرهادی (خمارلو)»

آشنا کردن دانش‌آموزان با کتابخانه

- بهتر است در ابتدای سال تحصیلی در یک جلسه‌ی خاص برای هر کلاس، امکانات کتابخانه، قوانین و مقررات و پیشنهادهایی برای فعالیت و همکاری را برای دانش‌آموزان توضیح دهید. (در صورت وجود کتابخانه‌ی مرکزی در مدرسه، برنامه‌ای برای بازدید هر کلاس از کتابخانه تدارک ببینید.)

- قوانین را به دیوار کتابخانه نصب کنید. (مدت‌زمان امانت کتاب، نحوه‌ی تمدید کتاب، روزها و ساعات استفاده از کتابخانه و ...)

- برای اعضای کتابخانه فرم عضویت طراحی کنید. (در فرم عضویت می‌توان فعالیت‌هایی که دانش‌آموز تمایل به شرکت در آن‌ها را دارد به تفکیک مشخص شده باشد تا بعداً بتوان او را برای آن فعالیت‌ها دعوت کرد.)

آماده‌سازی کتاب‌ها و کتابخانه

در اوایل سال، تیمی داوطلب از دانش‌آموزان جمع کنید و با کمک آن‌ها به کار آماده‌سازی کتابخانه بپردازید:

- برچسب زدن به کتاب‌ها (می‌توان روی شیرازه‌ی کتاب‌های هر گروه سنی برچسب‌هایی با رنگی خاص و موضوع کتاب (مهارت زندگی، داستان، علمی، محیط‌زیست و...) زد تا پیدا کردن و جادادن آن‌ها راحت‌تر شود).
- آماده کردن دفتر امانت کتاب که در آن اطلاعاتی از اعضا نوشته می‌شود. (نام اعضا، تاریخ عضویت، شماره‌ی عضویت، نام کتاب‌های امانتی، تاریخ امانت، تاریخ برگرداندن کتاب)
- تهیه‌ی لیستی از کتاب‌های موجود در کتابخانه
- وارد کردن کتاب‌های جدید در لیست قبلی
- مرتب کردن کتابخانه
- انتخاب مکانی برای قرار دادن کتاب‌های برگشتی
- می‌توان با نصب بعضی نقاشی‌ها و عکس‌های مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی بر دیوار کتابخانه، محیط آن‌جا را جذاب‌تر کرد.
- کتابخانه تنها محل نگهداری کتاب نیست. بلکه محل نگهداری عکس، نقشه، فیلم، کارتن، موسیقی، بازی فکری، پوستر، نوار و... نیز می‌باشد.

یکی از تجربه‌ها این بود که صبر کنیم و ببینیم که اگر چیزی درباره کتابخانه به دانش‌آموزان نگوییم، آیا خود آن‌ها مستقیماً برای عضویت به کتابخانه مراجعه خواهند کرد؟ یک سال هیچ نگفتم. در مهر ماه نه فهرستی اعلام کردیم، نه از دانش‌آموزان دعوت کردیم که عضو کتابخانه شوند. فقط در کتابخانه باز بود و بچه‌ها اگر دل‌شان می‌خواست به کتابخانه می‌آمدند و عضو می‌شدند. ماه مهر گذشت، آبان هم گذشت و تعداد اعضای ما به ۲۰٪ دانش‌آموزان هم نرسید. نتیجه‌ی این تجربه به ما نشان داد که تنها داشتن کتابخانه کافی نیست. باید فعالیت‌های مداوم و منظمی در جهت توجیه نقش کتابخانه و تشویق و جلب دانش‌آموزان به عضویت در کتابخانه انجام شود.

برگرفته از کتاب «کتابخانه‌ی آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه» نوشته‌ی «توران میرهادی (خمارلو)»

دوازده نکته‌ی کاربردی برای ترویج‌گران کتابخوانی

۱- اجازه دهید دانش‌آموزان ببینند که شما کتاب می‌خوانید!

اگر می‌خواهید دانش‌آموزان را کتاب‌خوان تربیت کنید، خودتان باید مطالعه کنید! اگر وقت بگذارید و کتاب بخوانید به طور غیرمستقیم به آن‌ها می‌گویید که خواندن مهم است؛ اما اگر برای‌شان سخنرانی کنید و آن‌ها را پند و اندرز دهید ممکن است نتوانید به راحتی این پیام را منتقل کنید.

۲- فراموش نکنید یک معلم خوب، ابتدا دانش‌آموز خوبی است!

۳- دنیای بچه‌ها، دنیای جست‌وجو و امتحان کردن است؛ با تشویق دانش‌آموزان به پرسش و هدایت کردن آن‌ها به مسیری مناسب، می‌توانید جست‌وجوی آن‌ها را تشویق کرده و علائق جدیدی برای آن‌ها ایجاد کنید. آن‌ها را به کتاب‌های مناسب ارجاع دهید و نسبت به شنیدن پاسخی که آن‌ها در کتاب‌ها می‌یابند، اشتیاق نشان دهید. از آن‌ها بخواهید که پاسخ‌های کتاب را در کلاس بازگو کنند و نشان دهید که پرسش و جست‌وجوی آن‌ها برای شما مهم و

بالارزش است.

۴- وقتی با سؤالی از جانب دانش‌آموزان تان روبه‌رو می‌شوید که جواب آن را نمی‌دانید، شاید بهترین پاسخ این باشد که بگویید: «خب، بیا با هم جوابش را پیدا کنیم!» سپس سراغ منابع لازم بروید و جست‌وجو را به او یاد دهید.

۵- نشان دهید که چگونه و چرا کتاب می‌خوانید. از دغدغه‌های زندگی روزمره‌تان و ارتباط آن با خواندن برای آن‌ها بگویید؛ مثلاً می‌توانید بگویید: «باغچه‌ی کوچکی جلوی درب حیاط خانه‌مان است. فکر کردم شاید بتوانم با سرسبز کردنش صفایی به کوچه و خانه‌مان بدهم و همسایه‌های مان را هم خوشحال کنم. این کتاب را در کتابخانه‌ی مدرسه پیدا کردم، یک فصلش در مورد باغبانی است، مثل این که ... شاید بتوانیم باغچه‌ای هم در مدرسه داشته باشیم؛ نظر شما چیست؟ از کجا شروع کنیم؟»

۶- از تجربیات معلمی خود در مورد خواندن به دانش‌آموزان تان بگویید.

محیط کار بهترین موقعیت را فراهم می‌کند تا به صورت عملی به دانش‌آموزان نشان دهید که چرا باید خواندن، نوشتن، جمع و تفریق را بیاموزند. خیلی وقت‌ها لازم است مهارتی را بعد از ورود به کار آموخت و استفاده از کتاب‌ها می‌تواند کمک بزرگی در این زمینه باشد.

بیشتر بچه‌ها فکر می‌کنند که یادگیری با خوردن زنگ و تعطیل شدن مدرسه تمام می‌شود. برای‌شان تعریف کنید که چطور هنگام معلمی چیزهایی می‌آموزید، این به آن‌ها کمک می‌کند تا بهتر بتوانند تجربیات تحصیلی خود را به «زندگی واقعی» ربط دهند. قبل از این کار سؤالاتی را از خود پرسید:

- در کار خود چگونه از خواندن استفاده می‌کنم؟
- کدام یک از مهارت‌هایی را که قبلاً در مدرسه آموخته‌ام حالا در مدرسه استفاده می‌کنم؟ می‌نویسم؟ حساب می‌کنم؟
- آیا از مهارت‌های گفتاری و شنیداری استفاده می‌کنم؟ چگونه؟

۷- خاطرات خود را از خواندن، برای دانش‌آموزان تان تعریف کنید. البته این خاطرات باید نقش مطالعه در زندگی را به طور مشخصی نشان دهند. مثلاً خاطره‌ای از داستانی که خوانده‌اید و تأثیری خوب در زندگی‌تان یا زندگی دیگران گذاشته‌است.

۸- زمان و مکان مناسبی را برای مطالعه در کلاس یا کتابخانه فراهم کنید.

۹- برای ساعتی که به عنوان ساعت مطالعه در نظر می‌گیرید حتی الامکان عنوانی جذاب و معنی‌دار انتخاب کنید.

۱۰- مکانی را به عنوان محیط مطالعه انتخاب کنید که در آن به اندازه‌ی کافی نور و سکوت وجود داشته باشد.

۱۱- به عنوان معلم مدرسه به طور مستمر با مسئول کتابخانه در ارتباط باشید و از طرح‌های اجرایی و وضعیت کتاب‌های کتابخانه مطلع شوید و طرح‌ها و برنامه‌های پیشنهادی خود را به کتابخانه ارائه دهید.

۱۲- طرح‌های انتخابی و اجرایی خود برای کتاب‌خوانی در کلاس درس را نیز با مسئول کتابخانه در میان بگذارید.

ممکن است بچه‌ها به سختی بتوانند بین خواندن و فعالیت‌های روزمره‌ی خود ارتباط برقرار کنند، به‌خصوص اگر خواندن را صرفاً فعالیتی درسی بدانند. برنامه‌های عملی مثل تهیه‌ی کاردستی، باغبانی، آشپزی، خرید، آزمایش‌های علمی و... همراه با خواندن به رفع این مشکل کمک می‌کند؛ برای مثال می‌توانید در برگه‌ای عنوان یک فعالیت، هدف و مراحل اجرای آن را به ترتیب نوشته و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید. در این روش دانش‌آموزان باید با خواندن و اجرای مرحله به مرحله‌ی برگه‌ی فعالیت، کار مورد نظر را انجام دهند. معلم نیز می‌تواند سؤالاتی در مورد هر مرحله از آن‌ها بپرسد: «در مرحله‌ی ۲ شما باید چه کاری انجام دهید؟ فکر می‌کنید چرا؟ اگر این مرحله را انجام ندهیم چه اتفاقی می‌افتد و...»

بیش‌ترین فعالیت برای تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به مطالعه

۱- معرفی کتاب

- کتاب‌های کتابخانه نیاز به معرفی مداوم دارند. اگر مدرسه کتابدار داشته باشد این کار می‌تواند توسط کتابدار صورت بگیرد، در غیر این صورت معلم‌های کلاس‌های مختلف می‌توانند این مسئولیت را برعهده بگیرند.
- معرفی کتاب توسط معلم می‌تواند انگیزه‌ی زیادی در دانش‌آموزان برای مطالعه‌ی آن کتاب ایجاد کند.
- قبل از هر معرفی از خودتان بپرسید از معرفی این کتاب چه قصدی دارم؟ می‌خواهیم چه کار کنیم؟
- این که شما به عنوان معلم چگونه کتابی را معرفی می‌کنید یا چگونه دانش‌آموزان را به کتابی ارجاع می‌دهید اهمیت زیادی دارد. مثلاً معلمی را در نظر بگیرید که موقع درس دادن از کتاب دیگری نام می‌برد و از بچه‌ها می‌خواهد برای فهم بیشتر به آن مراجعه کنند؛ در حالی که یک معلم دیگر کتاب را با خود سر کلاس می‌آورد و با نشان دادن تصویرهایی از این کتاب و توضیح مختصر بخش‌هایی از آن، کتاب را معرفی می‌کند.
- فراموش نکنید به عنوان یک معلم قبل از هر کلاس، کتابی را که می‌خواهید معرفی کنید، مطالعه نمایید و سر کلاس «با اشتیاق» آن را به دانش‌آموزان معرفی نمایید (مثلاً می‌توانید قسمت‌هایی از آن را بخوانید و در جایی مناسب، خواندن را قطع کنید).

البته همیشه لازم نیست برای معرفی کتابی آن را تا آخر خوانده باشید. گاهی لازم است نحوه‌ی شناخت و انتخابِ درستِ کتاب خوب را به دانش‌آموزان تان یاد دهید.

- می‌توان با ذکر یک موقعیت، پرسشی را مطرح کرد و پس از بحث کوچکی با دانش‌آموزان، وقتی که اشتیاق آن‌ها به دانستن جواب، برانگیخته شد، آن‌ها را برای کشف پاسخ به کتاب یا کتاب‌هایی ارجاع داد. بچه‌ها در ده دقیقه‌ی آخر کلاس می‌توانند از کتاب‌ها استفاده کنند و جواب پرسش‌ها را نیز جستجو کنند.

- مطرح کردن مباحثی مانند تاریخ علم از یک کتاب یا گفتن داستانی از یک دانشمند یا یک واقعه‌ی علمی در کلاس درس باعث می‌شود بچه‌ها با کتاب‌ها و وجه‌های دیگری از علم نیز آشنا شوند.

- کار معرفی کتاب‌ها علاوه بر سر کلاس، می‌تواند با برگزاری نمایشگاه، سر صفِ صبحگاهی و یا در تابلوی مدرسه انجام گیرد.

- معلم می‌تواند موضوعاتی را برای تحقیق به دانش‌آموزان معرفی کند.

برای مثال معلم می‌تواند بگوید: «می‌خواهیم امروز با هم به اهرام مصر سفر کنیم. می‌دانید چقدر باید در راه باشیم؟ آن‌جا چه شکلی است؟ چه چیزهایی را باید حتماً ببینیم؟» سپس تصاویری را نشان‌شان دهد و نظرشان را به موضوع جلب کند. پس از آن با هم به کتابخانه بروند و از روی نقشه یا کره‌ی جغرافیایی محل مورد نظر را پیدا کنند.

- می‌توان تابلویی در کلاس نصب کرد و مطالبی مرتبط با معرفی کتاب را به صورت مرتب و مستمر در آن قرار داد.

باید آب و هوا و وسیله‌ی نقلیه‌ی مناسب برای رفتن به آن‌جا چک شود و علاوه بر آن این پرسش‌ها نیز مطرح شود: «چه ابزاری برای سفر لازم دارید؟ چه جاهای دیدنی‌ای آنجا وجود دارند؟ چه کسانی آن‌ها را ساخته‌اند؟ به چه کسانی ظلم شده است؟ الآن اوضاع چطور است؟ و ...» آن‌گاه می‌توان با دانش‌آموزان سراغ کتاب‌ها رفت و کتاب‌های مناسب را برای پاسخ‌دادن به این سؤال‌ها پیدا کرد.

۲- استفاده از کتاب در برنامه‌ی درسی

- معلم می‌تواند درس خود را به بخش‌های مختلف تقسیم کند و از دانش‌آموزان بخواهد این قسمت‌ها را سمینار دهند و از کتاب‌هایی که معلم معرفی می‌کند نیز کمک بگیرند.

- گاهی استفاده از کتاب‌های غیردرسی در کنار کتاب‌های درسی انگیزه‌ی دانش‌آموزان را برای آموختن مطالبِ درسی افزایش می‌دهد.

۳- کمک گرفتن از دانش‌آموزان در معرفی کتاب

- می‌توان از دانش‌آموزان خواست تا کتاب‌های مورد علاقه‌ی خود را به دیگران معرفی کنند. (به این منظور می‌توان اسم دانش‌آموزان را روی یک مقوا به دیوار زد. هر جلسه یک نفر، کتاب مخصوص خودش را معرفی کند و اسم کتاب، زیر نام معرفی‌کننده‌ی آن نوشته شود.)

بهتر است معلم دانش‌آموزان را به کتابخانه ببرد و در انتخاب کتاب به آن‌ها کمک کند. مثلاً بر اساس نیاز دانش‌آموزان مشخص کند که هر نفر باید یک کتاب علمی یا مهارتی و یک کتاب داستان انتخاب کند.

- دانش‌آموز می‌تواند برای معرفی کتاب، نقش آن کتاب را بازی و از زبان آن صحبت کند. دانش‌آموز خودش را به عنوان کتاب معرفی کرده و خلاصه‌ای از آن را ارائه می‌دهد. مثلاً:

«من "افسانه‌ی گل‌های آبی" هستم. از آشنایی با شما خیلی خوشحالم. "تامی دی پائولا" من را نوشته و "فیروزه گل محمدی" ترجمه‌ام کرده. برای گروه سنی چهارم دبستان به بالا مناسبم. کانون فکری کودکان و نوجوانان مرا چاپ کرده، دستش درد نکند. فهمیده که کتاب باارزشی‌ام. اغراق نمی‌کنم اگر کمی با هم صحبت کنیم شما هم می‌فهمید، ولی عجله نکنید من متعلق به همه‌ی شما هستم. قیمتم هم هنوز کم است. پس تا دیر نشده بجنید! من هدیه‌ی مناسبی برای دوستان تان هستم. حکایت من، حکایت دختر تنهایی است که در قبیله‌ای زندگی می‌کند که ...»

- می‌توان بروشوری تهیه کرد که در آن همراه با معرفی کتابخانه، لیستی از کتاب‌های کتابخانه و در صورت امکان خلاصه‌ای از آن‌ها باشد. این کار را می‌توان در چند بروشور در طول سال نیز انجام داد، و بخشی از کار تهیه بروشور را هم می‌توان به عهده‌ی دانش‌آموزان گذاشت.

- برای نوشتن خلاصه کتاب‌ها در بروشور می‌توان از خلاصه‌ای که خود بچه‌ها تهیه کرده‌اند استفاده کرد. برای اینکه دانش‌آموزان انگیزه‌ی کافی برای تهیه‌ی خلاصه داشته باشند باید راهی اندیشید، مثلاً قرار دادن تشویق‌هایی برای بهترین معرفی، بهترین خلاصه و ... برای تشویق بیشتر بچه‌ها به این کار می‌توان مسابقاتی نیز برگزار کرد.

۴- تهیه‌ی کارت کتابخوانی

- این کارت نشان می‌دهد که کودک چه کتاب‌هایی را خوانده است.
- روی کارت اسم دانش‌آموز، نام کلاسش و نام کتاب‌هایی که خوانده است نوشته می‌شود.
- اگر یکی از معلم‌ها بخواهد بداند دانش‌آموزان کلاس چه کتابی را خوانده‌اند، به این کارت رجوع می‌کند.
- وجود کارت کتابخوانی انگیزه‌ی دانش‌آموزان برای رقابت و خواندن کتاب‌های بیشتر را افزایش می‌دهد.

برنامه‌ی بزرگ کتابخوانی

یک سال خاطر هست با دانش‌آموزان به سفر دور دنیا رفتیم. یادم هست وقتی به آن‌ها گفتیم: «بچه‌ها چمدان‌هایتان را ببندید، ما از هفته دیگر می‌رویم به سفر دور دنیا برویم.» بچه‌ها با ذهن ساده و پاک و طبیعت کودکانه‌شان باور کردند. والدین آن‌ها بارها با ما تماس گرفتند و این سؤال را کردند که: «شما چطور می‌خواهید بچه‌ها را به سفر دور دنیا ببرید؟» «با چه وسیله‌ای سفر می‌کنید؟» «کی حرکت می‌کنید؟» «چقدر پول لازم دارید؟» بعد که برای آن‌ها توضیح می‌دادیم: «ما بچه‌ها را با کشتی و ترن و هواپیما به سفر دور دنیا نمی‌بریم. ما آن‌ها را با کتاب به دور دنیا می‌بریم و نقاط مختلف دنیا را از طریق کتاب به کودکان معرفی می‌کنیم.» تازه آن وقت متوجه می‌شدند منظور ما از سفر دور دنیا چیست؟ در این برنامه گروه‌های متعدد از کلاس‌های مختلف شرکت کردند. هر کدام از این گروه‌ها موظف بودند سفرنامه‌ای درباره یک کشور، عکس، نقشه و در صورت امکان نوار یا فیلم تهیه کنند. ما هم فیلم تهیه نکردیم و به این ترتیب هر دو هفته یک بار ما به یک کشور سفر می‌کردیم. در طی این سفر دانش‌آموزان از طریق کار گروهی و مسائلی که مطرح می‌کردند و برنامه‌هایی مانند فیلم و سخنرانی، که از طرف کتابخانه ترتیب داده می‌شد، مطالب بسیاری می‌آموختند، و شناخت جدیدی از محیط اطرافشان پیدا می‌کردند. ما این نوع برنامه‌ها را «برنامه‌ی بزرگ کتابخوانی» می‌نامیم.

یک سال هم برنامه بزرگ کتابخوانی را به شناخت بزرگان جامعه‌های بشری اختصاص دادیم. مکتشفان، مخترعان، هنرمندان و نویسندگان را معرفی کردیم. دانش‌آموزان تا حدودی با کسانی که در ایجاد و شکوفایی ثروت‌های معنوی جامعه‌ها سهمی داشتند، آشنا شدند.

برگرفته از کتاب «کتابخانه‌ی آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه» نوشته‌ی «توران میرهادی (خمارلو)»

۵- مقایسه‌ی کتاب‌ها

- برای این‌که مهارت‌های انتقادی دانش‌آموزان را تقویت کنید، از آن‌ها بخواهید کتاب‌هایی را که موضوعی واحد یا شخصیت‌های مشابه دارند، با هم مقایسه و سپس نقد و بررسی کنند. (پیش از دادن این تکلیف به دانش‌آموزان، از قبل نمونه‌ای از این نقد و بررسی را به آن‌ها نشان دهید).
- اگر موضوع کتابی جالب بود کتاب‌های دیگری با موضوع مشابه آن پیدا کنید و آن‌ها را با هم مقایسه کنید.

۶- کتابخوانی در گروه

- کار در گروه فرصت مناسبی برای بحث، گفت‌وگو و تعامل است و انگیزه‌ی زیادی به دانش‌آموزان می‌دهد.

- زمانی را به مطالعه‌ی گروهی بچه‌ها اختصاص دهید.

- صندلی‌های هر گروه بهتر است به صورت گرد چیده شده باشد.

- خود معلم نیز می‌تواند عضوی از این گروه‌ها باشد و یا به گروه‌های مختلف سر بزند و از روند کار آن‌ها آگاه شود و آن‌ها را راهنمایی کند.

در زیر بعضی فعالیت‌های پیشنهادی برای مطالعه‌ی گروهی آمده است:

- دانش‌آموزان را به گروه‌هایی تقسیم کنید و از هر کدام بخواهید که روی یک کتاب یا موضوع مطالعه داشته باشند و گزارش مطالعه‌ی خود را برای کلاس ارائه دهند. این گزارش می‌تواند بیان خلاصه‌ی داستان، بهترین یا بدترین قسمت داستان و یا تصویرهای آن، نقدی بر داستان یا تصویرها، مقایسه‌ی آن با داستان‌های مشابه، مقایسه‌ی آن با کارهای دیگر این نویسنده و ... باشد. از

ابتدا باید نوع گزارش را دقیق مشخص کنید تا گروه‌ها بتوانند کار خود را درست انجام دهند.

- وقتی کتاب مشترکی در همه‌ی گروه‌ها مطالعه می‌شود، از هر گروه بخواهید از کتاب مربوطه سؤال‌هایی طرح کرده و به گروه بعدی بدهد تا به آن‌ها جواب دهد. بدین ترتیب شما می‌توانید بین گروه‌ها مسابقه بگذارید. برنده می‌تواند گروهی باشد که بهترین پاسخ‌ها را داده و یا گروهی که سؤال‌های خوبی مطرح کرده است.

۷- کتابخوانی و برگزاری نمایشگاه‌های مختلف

انواع نمایشگاه‌های کتاب

سه شکل عمده این نمایشگاه‌ها به شرح زیر است:

نمایشگاه کلاس

کتاب‌های قابل استفاده‌ی یک کلاس روی میزهای کتابخانه گذاشته می‌شوند. فقط از دانش‌آموزان آن کلاس دعوت می‌شود تا به کتابخانه بیایند (مثلاً نمایشگاه کتاب برای دانش‌آموزان کلاس سوم).

نمایشگاه موضوعی

کتاب‌هایی به نمایش گذاشته می‌شوند که به یک موضوع خاص مربوط می‌شوند؛ مانند فضا و فضانوردان، بزرگان تاریخ و یا زندگی بر کروی زمین.

گاهی احساس می‌شود که کودکان کتاب‌هایی را که لازم است بخوانند، نخوانده‌اند. آن‌گاه می‌توان نمایشگاهی از این کتاب‌ها برای آن‌ها تشکیل داد. گاهی متوجه می‌شویم که بچه‌ها نوع‌های خاصی از کتاب‌ها را نمی‌شناسند (مثلاً کتاب‌های علمی، محیط زیستی یا ...). در نتیجه

کتاب‌های باارزش در آن زمینه‌ها را به نمایش می‌گذاریم تا بچه‌ها این کتاب‌ها را بشناسند و بخوانند.

نمایشگاه کتاب‌های اهدایی

می‌توان زمانی از سال را برای جمع‌آوری کتاب برای اهدا به مدرسه یا دیگر مدارس در نظر گرفت و قبل از اهدا نمایشگاهی از آن کتاب‌ها برگزار کرد.

نمایشگاه کاردستی و نقاشی

- از دانش‌آموزان بخواهید یک نقاشی یا کاردستی مربوط به کتابی که خوانده‌اند تهیه کنند و بعد از هر دوره (مثلاً دوره‌ای ۱ ماهه) نمایشگاهی از نقاشی‌ها و کاردستی‌ها برگزار کنید؛ آن‌ها را تشویق کنید که کارهای‌شان را به دوستان‌شان هدیه بدهند و یا برای کمک به کتابخانه‌ی مدرسه به فروش برسانند.
- از تابلوی کلاس می‌توانید برای برگزاری این نمایشگاه‌ها استفاده کنید.

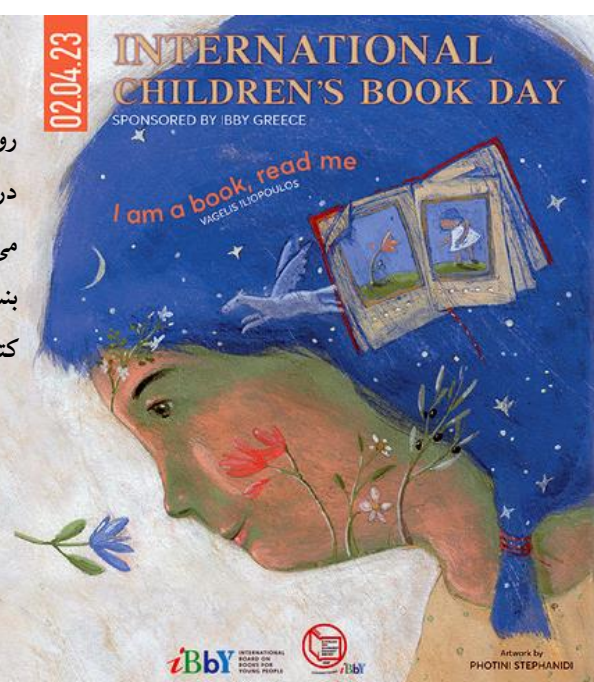
۸- کتاب‌خوانی و اجرای نمایش

- بعد از خواندن برخی از داستان‌ها نمایش مربوط به آن داستان را در کلاس تمرین و اجرا کنید.
- قصه‌هایی که تعداد شخصیت‌های زیادی دارند برای این اجرای نمایش مناسب‌تر هستند.
- برای اجرای نمایش یک داستان می‌توان از ماسک، لباس و گریم استفاده کرد.

۹- کتاب و مناسبت‌ها

- مناسبت‌ها را جدی بگیرید.
- از اول هر ماه در مورد مناسبت‌هایی که پیش رو دارید با دانش‌آموزان صحبت کنید و اهمیت آن‌ها را توضیح دهید. سپس به هر یک از آن‌ها (یا هر گروه) در مورد یک مناسبت مسئولیت بدهید تا در مورد آن تحقیق کنند و در کلاس ارائه دهند.
- معرفی کتاب، نمایشگاه عکس، نمایشگاه کتاب و نقاشی، پخش فیلم، دعوت از سخنران، بازدید از اماکن مربوطه، برگزاری مسابقات مختلف به‌ویژه مسابقه‌ی کتابخوانی، مصاحبه و ... از جمله کارهای مهمی است که می‌توانید در مناسبت‌ها و با کمک دانش‌آموزان و مسئولین مدرسه انجام دهید.

روز جهانی کتاب کودک سالروز تولد «هانس کریستین اندرسن» است (۱۳ فروردین) در ایران و سراسر دنیا مراسم خاصی به مدت یک هفته (۱۴ تا ۲۱ فروردین) برگزار می‌شود. هدف این مراسم این است که کودکان با هم درباره‌ی کتاب‌های‌شان به بحث بنشینند، با کتاب‌های تازه آشنا شوند، کتابخوانی گسترش بیشتری پیدا کند و با مطالعه‌ی کتاب‌های ملل مختلف تفاهم و دوستی میان کودکان سراسر دنیا به وجود آید.

۱۰- گردش و استفاده از کتاب‌ها

- نقشه‌ای تهیه کنید و مسیرهایی را که برای رفتن به گردش، از آن‌جا عبور می‌کنید به دانش‌آموزان نشان دهید.

- از این فرصت استفاده کنید و نقشه‌خوانی را به آن‌ها آموزش دهید.

- با کمک آن‌ها در مورد ویژگی‌های (آب و هوا، مکان‌های تاریخی و دیدنی، فرهنگ و آداب و رسوم، سوغاتی‌ها و ...) جایی که می‌خواهید بروید از طریق کتاب‌ها تحقیق کنید و گزارشی تهیه کنید.

- با توجه به موضوعاتی که در درس‌هایی مثل علوم، تاریخ، جغرافی و ... وجود دارد می‌توان از محل‌هایی متناسب با آن موضوعات بازدید نمود. حتی می‌توانید از زمین‌های کشاورزی دیدن کنید و با کشاورزان در مورد نوع بذری

که کاشته‌اند، فصل درو و مراحل آبیاری، کوددهی و ... صحبت نمایید. دانش‌آموزان نیز باید گزارشی از بازدید به کلاس ارائه دهند. می‌توان بازدید را در زمان خاصی برگزار کرد تا آن‌ها بتوانند در مزرعه فعالیتی عملی انجام دهند.

- شما به عنوان معلم قبل از هر بازدید باید اطلاعاتی در مورد مکانی که می‌خواهید بروید به بچه‌ها بدهید و کتاب‌هایی نیز در این زمینه به آن‌ها معرفی کنید. حتی می‌توانید جمع‌کردن این اطلاعات و سمینار دادن آن توسط بچه‌ها را جزئی از کار کلاسی قرار دهید.

- بعد از هر بازدید برگزاری نمایشگاهی از این بازدید (نقاشی، عکس، گزارش، مصاحبه، کاریکاتور و ...) توسط بچه‌ها (و با کمک معلم) نتیجه‌ی بازدید را بهتر خواهد کرد.

- برخی از مکان‌های پیشنهادی برای بازدید عبارت‌اند از: خانه‌ی سالمندان، مناطقی که بلایی طبیعی در آن به وقوع پیوسته مثل مناطق زلزله‌زده، مکان‌های مقدس و یا مکان‌هایی که واقعه‌ای تاریخی یا حادثه‌ای مهم رخ داده، موزه‌ها و ...

۱۱- بازدید از کتابخانه‌ی عمومی

- برای آشنا کردن بچه‌ها با محیط کتابخانه، کتاب‌های موجود در کتابخانه، کتاب‌های مرجع و طرز استفاده از آن‌ها و آشنایی با دیگر امکانات کتابخانه می‌توان در طول سال بازدیدهایی از کتابخانه‌های عمومی شهر داشت (کتابخانه‌های عمومی‌ای که در دسترس دانش‌آموزان تان هستند).

- کتابدار آن‌جا می‌تواند با توجه به گروه سنی دانش‌آموزان بعضی کتاب‌های موجود در کتابخانه را به آن‌ها معرفی کند.

- کتابخانه در آن روز می‌تواند برای بچه‌ها برنامه‌ی قصه‌گویی داشته باشد.

۱۲- کتاب و نوشتن انشاء و داستان

- موضوع انشاء فرصت مناسبی برای مطالعه ایجاد می‌کند. برای مثال می‌توان پرسش‌ها و موضوع‌هایی طرح کرد که برای پاسخ‌دادن به آن‌ها نیاز به مطالعه‌ی کتاب است.

- می‌توان پرسش‌هایی مطرح نمود که به نقد کتاب، شخصیت‌ها، عملکردها و مقایسه‌ی کتاب‌ها با یکدیگر منجر شود.

- می‌توان قسمتی از یک کتاب را خواند و از دانش‌آموزان خواست حدس بزنند که در ادامه چه اتفاقی می‌افتد و یا پایان دیگری برای آن بنویسند.

۱۳- برگزاری کلاس درس در کتابخانه

- بعضی از کلاس‌های تان را در کتابخانه برگزار کنید و همان‌جا با کمک بچه‌ها کتاب‌های مربوط به موضوع درس را جستجو کنید.

- قبل از ورود به کتابخانه، معلم پیش‌زمینه‌ای از موضوع درس را برای دانش‌آموزان شرح می‌دهد و سؤالاتی نیز مطرح می‌کند و بعد همراه با بچه‌ها به کتابخانه می‌روند و کتاب‌های مربوط به درس آن روز را جستجو می‌کنند.

- بچه‌ها می‌توانند بخش‌هایی از کتاب‌های مربوطه را خلاصه کنند و بهترین خلاصه‌ها می‌تواند به صورت کتابچه در کتابخانه و به عنوان ضمیمه‌ای برای درس و موضوع مورد نظر قرار بگیرد، برای این کار باید به ایجاد انگیزه‌ی کافی فکر کرد. مثلاً بچه‌ها گروه‌بندی شوند و هر گروه از متن متعلق به گروه خودش سؤالاتی طرح کند و از گروه دیگر بپرسد، یا اینکه متن را بخوانند و آن را خلاصه و نقد کنند و برای بهترین خلاصه و نقد تشویقی در نظر گرفته شود.

مثل من!

در یک سازمان مردم نهاد، معلم کودکان بازمانده از تحصیل بودم. تلاش ما بر این بود که «یاد گرفتن» را به کودکان بیاموزیم. می‌خواستیم به بچه‌ها یاد بدهیم که می‌توانند برای یافتن پاسخ سؤالات خود و آموختن آنچه نمی‌دانند، به کتاب‌ها مراجعه کنند. آن‌ها سؤالات زیادی برای پرسیدن داشتند. سؤالات را نوشتیم و با هم به سراغ کتابخانه رفتیم. جواب بعضی سؤالات در بعضی از کتاب‌ها بود، اما برای برخی دیگر از سؤالات کتابی نیافتیم. هم به سراغ سؤالات کتابی نیافتیم. برخی دیگر از سؤالات لازم باشد به آن‌ها بگویم، به سراغ کتابخانه می‌رفتند؛ با کوله‌باری رفته‌رفته بدون آنکه لازم باشد به آن‌ها بگویم، به سراغ کتابخانه می‌رفتند؛ با کوله‌باری از سؤالاتی که گاهی به زبان نمی‌آوردند. یک روز شایان در حالی که کتابی در دست داشت، با اشتیاق از کتابخانه خارج شد و به سوی من دوید؛ در حالی که فریاد می‌زد: «ادیسون هم مثل من دستفروش بوده!» و به سوی من دوید؛ در حالی که فریاد می‌زد: «ادیسون هم مثل من دستفروش بوده!»

ادیسون هم دستفروش بوده خانم معلم».

نشستم پای داستان زندگی ادیسون از زبان شاگرد ده ساله‌ام. وقتی او داستان را تعریف می‌کرد، با خودم فکر می‌کردم که انگار پرسش ناگفته‌ی شایان این است که «آیا من دستفروش هم می‌توانم انسان ارزشمندی بشوم؟»

با خودم فکر کردم: «چه فراوان‌اند انسان‌های ارجمندی که از دل فقر برخاسته‌اند.»

داستانش که تمام شد، او را سراغ قفسه‌ی دیگری از کتابخانه بردم و زندگینامه‌ی تختی را نشان دادم. گفتم: «بیا، این هم جایزه‌ات: با زندگی یک کودک دیگر آشنا شو. او هم از کودکی کار می‌کرده!»

تجربه‌ی یکی از معلمان مرکز آموزش کودکان بازمانده از تحصیل

۱۴- کتاب و تهیه روزنامه دیواری

- در مناسبت‌های مختلف دانش‌آموزان را به گروه‌های مختلف هیأت تحریریه، گروه هنری، آگهی‌ها و ... تقسیم کنید و آن‌ها را راهنمایی کنید تا در مورد موضوعی روزنامه دیواری تهیه کنند.

- روزنامه دیواری می‌تواند موضوعات مختلفی داشته باشد:

تهیه روزنامه دیواری برای معرفی یک کتاب

برای ساخت روزنامه دیواری با هدف معرفی کتاب می‌توان موارد زیر را در نظر گرفت:

- ✓ نام نویسنده، نام مترجم، نام تصویرگر، نام انتشارات، موضوع کتاب
- ✓ قسمت اصلی داستان که در یک بند خلاصه شده است.
- ✓ یک اعلان تبلیغاتی برای برانگیختن کنجکاوی مخاطبان درباره‌ی کتاب و تشویق آن‌ها به خواندن کتاب.
- ✓ یک کاریکاتور از صحنه یا بخشی از کتاب.
- ✓ صحنه‌های کتاب که به صورت یک داستان مصور نقاشی شده است.
- ✓ نقدی بر کتاب.
- ✓ توصیه‌ی کتاب به مخاطبانی خاص و عدم توصیه‌ی آن به گروهی دیگر از مخاطبان و توضیح دلیل آن.
- ✓ مقایسه‌ی کتاب با کتاب‌های مشابه از همان نویسنده یا نویسندگان دیگر.
- ✓ و ...

تهیه روزنامه دیواری بر اساس یک موضوع

می‌توان پس از پایان تحقیق در مورد موضوع مورد نظر که با استفاده از کتاب‌ها انجام شده است، بنا به نتایج به دست آمده روزنامه دیواری ای تهیه کرد. (منابع مورد استفاده در تحقیق را در روزنامه دیواری ذکر کنید.)

۱۵- کتاب و برگزاری مسابقات

- در مناسبت‌ها و زمان‌های مختلف مسابقاتی برگزار کنید مانند: مسابقه‌ی کتاب‌خوانی، معرفی کتاب، نقد کتاب، نقاشی، پرسش‌های من از کتاب، کاریکاتور، روزنامه دیواری و ...

- می‌توان مسابقه‌هایی مثل طرح یک پرسش یا معما برگزار کرد که برای پیدا کردن پاسخ آن نیاز به مطالعه‌ی کتاب یا کتابی خاص است.

- می‌توان پرسش‌هایی را به عنوان سؤال مسابقه مطرح کرد. مثلاً: اگر بخواهند به اعضای خانواده مثلاً مادر، کتاب بدهند، چه کتابی می‌دهند و چرا؟ یا اگر بخواهند برای اصلاح امور مدرسه کتابی معرفی کنند چه کتابی را معرفی خواهند کرد و چرا؟ (این سؤالات با توجه به گروه سنی دانش‌آموزان و دغدغه‌های موجود تغییر می‌کنند.)

- بهتر است مطالعه‌ی کتاب‌ها در حین یک برنامه اتفاق بیفتد؛ مثلاً معلم بچه‌ها را به گروه‌هایی تقسیم کند و مطالعه‌ی کتاب و یا بخشی از یک کتاب را به عهده‌ی هر گروه بگذارد و از آن‌ها بخواهد سؤالاتی از آن طرح کنند و از گروه دیگر پرسند و این کار به صورت مسابقه اجرا شود.

- از تابلوی کلاس برای قرار دادن سؤالات مسابقه و پاسخ‌های دانش‌آموزان استفاده کنید.

۱۶- تهیه کتاب مشترک کلاسی

- خاطرات مشترک کلاسی را از یاد نبرید و با استفاده از آن‌ها یک کتاب مشترک کلاسی درست کنید. بدین ترتیب که هر فرد درباره‌ی عضو دیگری از کلاس، معلم و یا خود کلاسی درس خاطره‌ای می‌نویسد و البته شما به عنوان معلم باید آن‌ها را راهنمایی کنید.

این خاطرات می‌توانند شیرین و یا تلخ باشند و شما به عنوان معلم باید تلاش کنید تا مسئله‌ای که در ذهن‌شان گنگ و نامفهوم به نظر می‌رسد حل شود.

می‌توانید موضوعاتی مانند دوستی، بهترین دوست من، بهترین روز من، تلخ‌ترین روز من، من و معلم و ... را به عنوان محور خاطره‌نویسی در نظر بگیرید و در نهایت متناسب با مطالب، نامی را برای کتاب انتخاب کنید.

- کتاب‌سازی می‌تواند به صورت گروهی انجام شود و هر کسی نقشی را به عهده بگیرد؛ تصویرگر، نویسنده، طراح جلد، ویراستار و ...

- می‌توان به بهانه‌ی کتاب‌سازی در مورد فرآیند چاپ و انتشار کتاب، کسانی که در تهیه‌ی یک کتاب همکاری می‌کنند، مسئله‌ی کپی‌رایت، مشکلاتی که در این مسیر وجود دارد، قیمت کتاب‌ها و ... با دانش‌آموزان صحبت کنید.

- پرسش‌هایی را مطرح کرده و از دانش‌آموزان‌تان بخواهید تا با اشخاصی که شغل‌های مختلفی دارند مصاحبه کنند، سپس گزارشی کوتاه تهیه کرده و آن را در کلاس ارائه دهند. در پایان نیز با جمع‌آوری نتایج مصاحبه‌ها یک کتاب درست کنید و با کمک بچه‌ها برای آن یک اسم مناسب انتخاب کنید.

از قبل به اینکه افرادی با شغل‌های مختلف تا چه حد در دسترس هستند، فکر کنید. شاید برای این کار لازم باشد از کسی دعوت کنید تا به مدرسه‌تان بیاید و یا بچه‌ها را برای بازدید به محل خاصی مانند یک زمین کشاورزی، کارخانه، فروشگاه یا ... ببرید.

۱۷- اشتراک مجله

خوب است که کتابخانه‌ی مدرسه، اشتراک برخی مجلات خوب و مناسب را داشته باشد و این مجلات را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهد.

۱۸- تهیه‌ی کتاب صوتی

- کتاب مناسبی را انتخاب کنید و به صورت فردی یا گروهی آن را ضبط کنید و در اختیار افراد نابینا، پدربزرگ و مادر بزرگ‌ها و ... قرار دهید.

- نسخه‌ای از کتاب‌های صوتی را در کتابخانه قرار دهید.

۱۹- کتاب و دانش‌آموزانی که در موقعیت‌های بحرانی قرار دارند

- گاهی دانش‌آموزان با بحران‌هایی همچون بیماری، طلاق والدین، مرگ یکی از عزیزان، دوری از یکی از والدین یا ... مواجه می‌شوند و از احساسات خود شناختی ندارند و بروز آن‌ها را نیاموخته‌اند، کتاب‌های مهارتی و داستان‌ها می‌توانند کمک زیادی به این کودکان داشته باشند.

- کتاب‌هایی با موضوعات بحرانی رایج (مرگ، بیماری، طلاق و ...) یا موضوعاتی که در منطقه رایج است را تهیه کنید و در کتابخانه قرار دهید.

- برای امانت دادن کتاب به این کودکان، می‌توان با تعدادی از دانش‌آموزان به آن‌ها سر زد یا از طریق معلم و مدیر یا ... این کار را انجام داد.

۲۰- هدیه دادن کتاب

- به عنوان پاداش به دانش‌آموزان کتاب یا مجله هدیه بدهید.

- با همکاری دانش‌آموزان هزینه‌ی خرید کتاب برای مراکز خیریه و کودکان محروم را فراهم کنید و کتاب‌هایی مناسب را تهیه و به آن‌ها هدیه دهید.

- برنامه‌ی «هر کودک، یک کتاب» را در مدرسه اجرا کنید؛ در این طرح هر کودک، یک کتاب را به مدرسه (در صورت نیازمندی کتابخانه) یا به مکانی دیگر هدیه می‌دهد.

در برخی از مدارس در کشور
ما، دانش‌آموزان به مناسبت
هفته‌ی «عصای سفید»، برای
هم‌سن‌وسالان نابینای‌شان،
کتاب صوتی تهیه می‌کنند و
بدست‌شان می‌رسانند.

منابع

- کتابخانه‌ی آموزشگاهی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه، توران میرهادی (خمارلو)
- ۵۰ روش ساده برای علاقه‌مند کردن فرزند به مطالعه، کتی ای
- روابط معلم و دانش‌آموز، هایم گینات
- روابط سالم در مدرسه، جین نلسن

